

ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ІСТОРІЇ ТА МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН
КАФЕДРА ДАВНЬОЇ І НОВОЇ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ
ТА МЕТОДИКИ НАВЧАННЯ ІСТОРІЇ

ЗАТВЕРДЖУЮ

Декан факультету історії
та міжнародних відносин

Ольга МАКЛЮК
2025 р.

**СИЛАБУС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
ДАВНЯ ТА НОВА ІСТОРІЯ УКРАЇНИ**

підготовки **бакалавра**
денної та заочної форм здобуття освіти

освітньо-професійна програма «Історія»
спеціальності 032 «Історія та археологія»
галузі знань 03 – Гуманітарні науки

ВИКЛАДАЧ: Лях Сергій Романович, доктор історичних наук, професор кафедри давньої і нової історії України та методики навчання історії

Обговорено та ухвалено
на засіданні кафедри давньої і нової історії
України та методики навчання історії

Протокол № 2 від 28 серпня 2025 р.

Завідувачка кафедри

Галина ТУРЧЕНКО

Погоджено

Гарант освітньо-професійної програми

Ірина КРИВКО

2025 рік

Зв'язок з викладачем:

E-mail: s_lyakh@ukr.net

СЕЗН ЗНУ повідомлення: <https://moodle.znu.edu.ua/course/view.php?id=10668>

Інші засоби зв'язку: Zoom 7371515666 Пароль 555

Кафедра: давньої і нової історії України та методики навчання історії, 5 навч. корпус, к.319.

1. Опис навчальної дисципліни

Метою викладання навчальної дисципліни «Давня та нова історія України» є : Надати студентам інструментарій (термінологію, методи аналізу інформації, бібліографічну обізнаність) для професійної презентації і інтерпретації історичних подій і процесів ранньомодерної України у загальноєвропейському контексті. Реалізувати пізнавальний, світоглядний і виховний потенціал осмислення доби Барокко і Просвітництва. Навчити студентів вести аргументовану наукову дискусію з актуальних питань історії України другої половини XVII – XVIII ст.

Основними **завданнями** викладання дисципліни «Давня та нова історія України» є:

- пояснити загальну структуру джерельної бази дослідження ранньомодерної історії України;

- охарактеризувати основні історичні школи і напрями, які конкурують у дискурсах ранньомодерної історії України;

- продемонструвати кращі зразки історичного дослідження і виховати критичне ставлення до прочитаної літератури;

- дати наукову критику таких міфів, як «Хмельниччина як особиста помста», «возз'єднання України з Росією», «зрада кримського хана під Зборовом і Берестечком», «Мазепа-зрадник», «Малоросія і Новоросія»;

- сформулювати розуміння причин і наслідків поразки першої спроби формування української нації в ході Визвольної війни середини XVII ст.;

- показати згубні наслідки панування царизму над українськими землями: виснаження місцевих продуктивних сил; ліквідація козацького ладу; ліквідація автокефалії української церкви; русифікація; провінціалізація української культури;

- показати деформуючий вплив російської воєнщини і царського бюрократії в східноєвропейському регіоні: участь у ліквідації польської державності (поділи Польщі); етноцид у Криму; нищення козацької автономії; насадження військових поселень; юридичне закріплення кріпосного права; розрив природних торговельних шляхів;

- сформувати у студентів навички користування необхідною спеціальною літературою і джерелами з ранньомодерного періоду української історії, на основі цього готувати необхідний довідковий матеріал і давати консультації учнівській молоді, засобам масової інформації.

Пререквізити:

ППОП 4 Усна історія: методика та практика

ППОП 6 Історичне краєзнавство

Кореквізити:

ППС 16 Курсова робота зі спеціальності

Постреквізити:

ППС 14 Джерелознавство

ППОП 8 Етнологія України

ПА 1 Підготовка до атестаційного екзамену

Нормативні показники	денна форма здобуття освіти	заочна форма здобуття освіти
Статус дисципліни	Обов'язкова	
Семестр	4 -й	4 -й
Кількість кредитів ECTS	3	
Кількість годин	90	
Лекційні заняття	28 год.	6 год.
Семінарські / Практичні / Лабораторні заняття	28 год.	4 год.
Самостійна робота	34 год.	80 год.
Консультації	<i>ZOOM: середа, 12:55 – 14:15; четвер, 16:05– 17:35</i>	
Вид підсумкового семестрового контролю:	екзамен	
Посилання на електронний курс у CEЗН ЗНУ (платформа Moodle)	https://moodle.znu.edu.ua/course/view.php?id=10668	

2. Методи досягнення запланованих освітньою програмою компетентностей і результатів навчання

Компетентності/ результати навчання	Методи навчання	Форми і методи оцінювання
ЗК 1 Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.	Теоретичний огляд на лекції.	Написання есе.
ЗК 6 Здатність до пошуку та аналізу інформації з різних джерел.	Самостійне опрацювання монографічної літератури і наукової періодики.	Тестування. Індивідуальне творче завдання.
СК 1 Усвідомлення взаємозв'язку між фактами, подіями, явищами і процесами в минулому та сучасності.	Теоретичний огляд на лекції. Семінарські заняття.	Тематична дискусія. Модульна контрольна робота. Екзамен.

СК 3 Усвідомлення соціальних функцій історика, розуміння можливості використання історії для досягнення політичних цілей, в тому числі наслідків зловживання історією.	Проблемна лекція. Співбесіда.	Написання есе. Індивідуальне творче завдання.
СК 6 Здатність використовувати релевантні методи опрацювання історичних та археологічних джерел, зокрема інструментарій спеціальних історичних дисциплін, а також сучасні інформаційні технології для обробки історичних даних.	Проблемна бесіда. Консультація. Семінарське заняття. Робота в малих групах.	Тематична дискусія. Індивідуальне творче завдання.
СК 9 Здатність працювати з історичними текстами і документами, коментувати, анотувати їх відповідно до певних критеріїв; презентувати і обговорювати результати наукових досліджень	Лекція. Семінарське заняття. Самостійне опрацювання монографічної літератури і наукової періодики.	Тематична дискусія. Тестування. Індивідуальне творче завдання.
ПРН 1 Знати найважливіші факти історичного минулого українського народу і історії людства загалом, а також мати більш глибокі знання про певний історичний період або проблему.	Лекція. Візуалізація дискурсивного контенту. Груповий проект.	Модульна контрольна робота. Індивідуальне творче завдання. Навчальний круглий стіл. Екзамен.
ПРН 2 Розуміти контекст і причини відповідних історичних подій та використовувати ці знання у професійній діяльності.	Лекція. Проблемна бесіда. Семінарське заняття. Консультація.	Тематична дискусія. Екзамен.
ПРН 3 Знати основні підходи до вивчення вітчизняної та світової історії, принципи і методи історичного пізнання, основні типи і види історичних джерел.	Семінарські заняття. Консультація. Самостійне опрацювання монографічної літератури і наукової періодики.	Тематична дискусія. Тестування. Модульні контрольні роботи.
ПРН 6 Виявляти взаємозв'язки між процесами у минулому та на сучасному етапі, аналізувати суспільні	Лекція. Проблемна бесіда. Семінарське заняття.	Тематична дискусія. Екзамен.

процеси в історії України у контексті європейської та світової історії.		
ПРН 13 Розуміти загальні та специфічні риси історичного розвитку різних регіонів України, Європи та світу, фактори, що зумовлюють різноманіття культур та національних спільнот, ефективно співпрацювати з носіями різних історичних та культурних цінностей.	Теоретичний огляд на лекції. Проблемна бесіда. Консультація. Груповий проект.	Навчальний круглий стіл. Екзамен.
ПРН 15 Знати основні закономірності формування історико-культурного ландшафту України та Запорізького регіону у різні історичні періоди	Лекція. Візуалізація дискурсивного контенту.	Тестування.

3. Зміст навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. ВИЗВОЛЬНА ВІЙНА І УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ СЕРЕДИНИ XVII ст.

Тема 1. Загальна характеристика Визвольної війни

Історіографія Визвольної війни.

Причини, характер та рушійні сили Визвольної війни. Міжнародна обстановка у Східній Європі на 1648 р.

Б.Хмельницький. Підготовка повстання.

Тема 2. Початок Визвольної війни. Перші перемоги повстанців

Визволення повстанцями Запорізької Січі. Обрання Б.Хмельницького гетьманом. Переговори Б.Хмельницького з Кримським ханством.

Розгром коронних військ в урочищі Жовті Води. Корсунська битва. Розгортання повстанських рухів влітку 1648 р.

Розгром польсько-шляхетських військ під Пилявцями. Облога Львова і Замостя. Зустріч армії Хмельницького у Києві.

Еволюція поглядів Б.Хмельницького на самовизначення України.

Тема 3. Воєнні дії 1649-1653 рр.

Відновлення воєнних дій у 1649 р. Облога Збаража. Зборівська битва. Зборівський договір. Становище в Україні після Зборівського договору. Повстання проти шляхти. Похід Хмельницького в Молдову 1650 р.

Наступ польсько-шляхетських військ на початку 1651 р. Бої під Красним і Вінницею. Битва під Берестечком. Білоцерківський договір.

Розгром польсько-шляхетського війська під Батогом. Наступ польсько-шляхетських військ на Правобережжя на початку 1653 р. Бій під Монастирищем. Молдовський похід 1653 р. Бої під Жванцем. Жванецька угода.

Тема 4. Переяславський договір та «Березневі статті» 1654 р.

Переговори Б.Хмельницького з московським урядом. Рішення Земського собору в лютому 1651 р. і жовтні 1653 р. в українському питанні. Посольство В.Бутурліна. Переяславські переговори. Складання присяги цареві Ол.Михайловичу. Посольство С.Богдановича-Зарудного і П.Тетері в Москву. «Березневі статті» 1654 р.: історія створення, реконструкція змісту, історіографія трактування. Доля Переяславського договору 1654 р.

Тема 5. Події 1654–1657 рр.

Війна України і Росії з Польщею 1654–1656 рр.

Похід Б.Хмельницького на Правобережну Україну. Бої під Охматовим (Дрижиполе).

Порушення царським урядом Переяславських угод. Початок війни Росії зі Швецією. Віленське перемир'я 1656 р. Протипольська коаліція України, Семиграддя і Швеції. Зносини Б.Хмельницького зі шведським королем.

Монархічні прагнення Б.Хмельницького. Постать Б.Хмельницького в історіографії, художній літературі, мистецтві.

І.Виговський та його внутрішня і зовнішня політика. Політичні концепції Ю.Немирича. Виступ М.Пушкаря і Я.Барабаша проти І.Виговського. Гадяцька угода 1658 р. Опір російським воєводам. Розгром воєводських військ під Конотопом.

Змістовий модуль 2. ГЕТЬМАНЩИНА

Тема 6. Українська козацька держава – Гетьманщина

Формування української державності в ході Визвольної війни. Внутрішня і зовнішня політика гетьманського уряду. Ліквідація старого режиму. Створення збройних сил Гетьманщини. Кордони та адміністративно-територіальний устрій Гетьманщини. Полковосотенний устрій. Органи влади і управління. Зміна статусу православної церкви. Судочинство. Економічна і соціальна політика уряду. Податки. Політика Б.Хмельницького щодо селянських виступів.

Тема 7. Соціально-економічний розвиток і суспільно-політичний устрій українських земель у другій половині XVII ст.

Соціально-економічні наслідки Визвольної війни. Розвиток ринкових відносин. Відновлення приватного феодалного землеволодіння. Зростання землеволодіння української старшини.

Адміністративно-політичний устрій Лівобережжя. Обмеження влади лівобережних гетьманів. Розширення повноважень російських воєвод. Підпорядкування української церкви Московській патріархії.

Слобідська Україна: заселення, адміністративний устрій, управління. Статус Запоріжжя.

Тема 8. Культура України другої половини XVII ст.

Освіта. Історичні твори. Літопис Самовидця. Київський «Синопис».

Розвиток літератури. Театр. Усна народна творчість. Музичне мистецтво. Архітектура і образотворче мистецтво.

Змістовий модуль 3. РУЇНА

Тема 9. Руїна

Наростання соціальних суперечностей. Соціальна демагогія російського уряду.

Гетьманування Ю.Хмельницького. Переяславські статті 1659 р. Чуднівська кампанія. Слободищенський трактат. Похід Яна II Казимира на Лівобережну Україну. Розкол Гетьманщини. П.Тетеря. Позиція Запоріжжя в подіях 1657–1663 рр.

«Чорна рада» 1663 р. Гетьманування І.Брюховецького. Батуринські статті 1664 р. і Московські статті 1665 р. Андрусівський мир 1667 р.

Війна П.Дорошенка з Польщею 1667 р. Повстання в Лівобережній Україні 1668 р. Виступ І.Брюховецького проти Москви. Похід П.Дорошенка на Лівобережну Україну. Його боротьба з П.Сухоєм і М.Ханенком.

Гетьманування Д.Многогрішного. Глухівські статті 1669 р.

Протурецька політика П.Дорошенка. Бучацька угода 1672 р. Зречення П.Дорошенка. Чигиринські походи 1677–1678 рр. Зруйнування Чигирини. Ю.Хмельницький – «князь України». Бахчисарайська угода 1681 р. Журавненський мир 1699 р.

«Вічний мир» 1686 р. Остаточне закріплення розчленування України.

Гетьманування І.Самойловича. Коломацькі статті 1687 р. Кримські походи 1687 і 1689 рр. Початок гетьманування І.Мазепи. Коломацькі статті.

Зміцнення позицій Росії. Боротьба за Причорномор'я і Приазов'я наприкінці XVII ст. Азово-дністровські походи 1695–1696рр. Карловицьке перемир'я. Константинопольський мир 1700 р.

Змістовий модуль 4. УКРАЇНА В ЛЕЩАТАХ РОСІЙСЬКОГО АБСОЛЮТИЗМУ

Тема 10. Україна в період Північної війни

І.С.Мазепа: походження, освіта, риси характеру, політичні ідеали. Гетьманування І.Мазепи.

Причини і цілі Північної війни. Тяготи війни. Участь українських козаків у воєнних діях. Плани Петра I щодо реформування управління Лівобережною Україною.

Похід Карла XII на Україну. Перехід І.Мазепи на бік шведського короля. Причини переходу І.Мазепи на бік Карла XII. Постать І.Мазепи в історіографії і ідеології.

Зруйнування російськими військами Батурина, інших міст і сіл України. Зруйнування Запорізької Січі у 1709 р. Полтавська битва. І.Скоропадський.

П.Орлик та його Конституція. Похід П.Орлика на Правобережну Україну. Прутський похід Петра I і Прутський договір 1711 р.

Російсько-турецька війна 1735–1739 рр. та участь у ній населення України.

Тема 11. Зміни в адміністративно-політичному устрої Лівобережжя, Слобожанщини і Запоріжжя у XVIII ст.

Централізаторська політика російських імператорів. Введення поділу на губернії.

Обмеження повноважень гетьманів та посилення контролю за їх діяльністю. Малоросійська колегія. Перше скасування гетьманства. П.Полуботок. Гетьманування Д.Апостола. «Права, за якими судиться малоросійський народ». Друге скасування гетьманства. Правління гетьманського уряду. Гетьманування К.Розумовського. Судові реформи.

Ліквідація гетьманства на Лівобережжі. Друга Малоросійська колегія. П.Румянцев. Утворення Малоросійського генерал-губернаторства. Перепис 1765–1769 рр. («Румянцевська ревізія»). Участь українських делегатів у роботі Уложенної комісії 1767–1774 рр.

Ліквідація козацьких полків на Лівобережжі і Слобідській Україні. Остаточна ліквідація старшинсько-козацької системи управління і козацького війська. Утворення намісництв. Г.Потьомкін.

Запорізьке козацтво після 1709 р. Кам'янська Січ. Олешківська Січ. Спорудження «Української лінії».

Заснування Нової Січі, її розташування і устрій. Адміністративний і військовий устрій Запорізьких Вольностей в період Нової Січі. Господарство і соціальні відносини періоду Нової Січі. Наступ царизму на Вольності Війська Запорізького.

Нова Сербія і Слов'яносербія. Спорудження «Дніпровської лінії». Утворення Новоросійської губернії. Ліквідація Запорізької Січі в 1775 р.

4. Структура навчальної дисципліни

Вид заняття /роботи	Назва теми	Кількість годин		Згідно з розкладом: лекції - щотижня, семінари - щотижня
		д.ф.	з.ф.	
Лекція 1	Тема: Загальна характеристика Визвольної війни	2		<i>Тиждень 1</i>
Семінарське заняття 1	Тема: Характер Визвольної війни середини XVII ст. 1. Співвідношення соціально-економічного, ідейного і морального чинників у мотивах повстанців. 2. Роль особистого фактора у виникненні і ході війни. 3. Структура рушійних сил Визвольної війни. 4. Характер події: заколот, повстання чи революція?	2	1	<i>Тиждень 1</i>
Лекція 2	Тема: Початок Визвольної війни. Перші перемоги повстанців	2	1	<i>Тиждень 2</i>
Семінарське заняття 2	Тема: Військове мистецтво періоду Визвольної війни українського народу середини XVII ст. 1. Порівняльна характеристика повстанських і урядових військ. 2. Риси полководницького таланту Б.Хмельницького. 3. Роль татарського війська в ході і результатах війни.	2		<i>Тиждень 2</i>
<i>Самостійна робота</i>	<i>Самостійне опрацювання монографічної літератури: М.Костомаров. «Богдан Хмельницький»</i>	5	8	<i>Тиждень 3</i>
Лекція 3	Тема: Воснні дії 1649–1653 рр.	2		<i>Тиждень 3</i>
Семінарське заняття 3	Тема: Богдан Хмельницький в оцінці нащадків 1. Козацько-старшинські літописи та “Історія Русів”. 2. Т.Шевченко. 3. М.Костомаров. 4. М.Грушевський.	2		<i>Тиждень 3</i>

	5. В.Липинський.			
Самостійна робота	Тестування за змістом лекцій 1–3	3	9	Тиждень 3
Лекція 4	Тема: Переяславський договір 1654 р.	2	1	Тиждень 4
Семінарське заняття 4	Тема: Переяславська угода та «Березневі статті» 1654 р. 1. Причини укладення договору Б.Хмельницьким. 2. Процедурні аспекти укладання Переяславського договору 1654 р.: ідеологічно-публічний, міжнародно-правовий, юридичний, образно-символічний. 3. Статус України за «Березневими статтями».	2	1	Тиждень 4
Лекція 5	Тема: Події 1654-1657 рр.	2		Тиждень 5
Семінарське заняття 5	Тема: Гадяцька угода 1658 року 1. Гадяцька угода: імпульсивна імпровізація Виговського чи не оцінений масами історичний шанс? 2. Гадяцька угода: декларація чи акт унії? 3. Наслідки Гадяцької угоди: хто винен?	2		Тиждень 5
Самостійна робота	Тестування за матеріалами лекцій 5–7	3	9	Тиждень 7
Самостійна робота	Підготовка до модульної контрольної роботи №1	3	16	Тиждень 8
Лекція 6	Тема: Українська козацька держава – Гетьманщина	2	1	Тиждень 6
Семінарське заняття 6	Тема: Українська козацька держава – Гетьманщина 1. Військо Запорозьке (Гетьманщина): держава, повстанський штаб чи щось інше? 2. Процеси державотворення у Війську Запорозькому у 1648–1709 рр. 3. Особливості адміністративно-політичного устрою Гетьманщини (у порівнянні з польською і російською державністю).	2		Тиждень 6
Самостійна робота	Самостійне опрацювання монографічної літератури: В.Липинський. «Україна на переломі»	5	8	Тиждень 6
Лекція 7	Тема: Соціально-економічні процеси на українських землях у другій половині XVII ст.	2		Тиждень 7

Семінарське заняття 7	Соціально-економічні процеси на українських землях у другій половині XVII ст. 1. Соціальні наслідки Визвольної війни. 2. Зростання старшинського, шляхетського і монастирського землеволодіння. 3. Стан промисловості, міст і торгівлі. 4. Наростання соціальних суперечностей. Розкол в українському суспільстві.	2		Тиждень 7
Лекція 8	Тема: Руїна (1658–1686)	2	1	Тиждень 8
Семінарське заняття 8	Тема: Руїна: Боротьба старшинських груп і політика українських гетьманів у другій половині XVII ст. . Визначення життєвості і перспективності політичних проєктів: а) підданство московському цареві; б) Князівство Руське у складі Речі Посполитої; в) турецька протекція; г) повна самостійність України. 2. Орієнтація більшості лівобережної старшини на Росію і правобережної старшини на Польщу: чи є тут закономірність? 3. Поведінка мас в подіях 1659–1676 рр.: здоровий інстинкт чи трагічна сліпота?	2	1	Тиждень 8
Лекція 9	Тема: Руїна (1658–1686)	2		Тиждень 9
Семінарське заняття 9	Тема: Політика гетьмана І.Мазепи 1. Політичні ідеали І.Мазепи. 2. Питання про «зраду» І.Мазепи. 3. Підсумки і наслідки діяльності І.Мазепи.	2		Тиждень 9
Лекція 10	Тема: Зміцнення геополітичних позицій Росії. Боротьба за Причорномор'я і Приазов'я наприкінці XVII ст.	2		Тиждень 10
Семінарське заняття 10	Тема: Українське барокко 1. Людина бароккової доби. 2. Філософія бароккової доби. 3. Бароккова література.	2		Тиждень 10
Самостійна робота	Написання індивідуальної творчої роботи	8	14	Тиждень 10
Лекція 11	Тема: Україна в період Північної війни	2		Тиждень 11
Семінарське заняття 11	Тема: Українське барокко 4. Українське барокко в архітектурі.	2	1	Тиждень 11

	5. Барокковий живопис. 6. Бароккова музика в Україні.			
Лекція 12	Тема: Зміни в адміністративно-політичному устрої Лівобережжя, Слобожанщини і Запоріжжя у XVIII ст.	2	1	<i>Тиждень 12</i>
Семінарське заняття 12	Тема: Зміни в адміністративно-політичному устрої Лівобережжя, Слобожанщини і Запоріжжя у XVIII ст. 1. Обмеження влади лівобережних гетьманів. 2. Ліквідація козацького полкового устрою. 3. Посилення імперських бюрократичних структур.	2		<i>Тиждень 12</i>
Лекція 13	Тема: Соціально-економічні процеси на українських землях у складі Російської імперії у XVIII ст.	2	1	<i>Тиждень 13</i>
Семінарське заняття 13	Тема: Соціально-економічні процеси на українських землях у складі Російської імперії у XVIII ст. 1. Зростання старшинського і дворянського землеволодіння. 2. Перетворення верхівки козацької старшини у поміщиків-дворян. 3. Закріпачення селян і козаків та посилення їх визиску	2		<i>Тиждень 13</i>
Захист індивідуальних творчих робіт	Робота в малих групах: навчальний круглий стіл	4		<i>Тиждень 13</i>
Лекція 14	Тема: Правобережжя і західноукраїнські землі під іноземним гнітом у другій половині XVII – XVIII ст.	2		<i>Тиждень 14</i>
<i>Самостійна робота</i>	<i>Підготовка до модульної контрольної роботи №2</i>	3	16	<i>Тиждень 14</i>
Семінарське заняття 14	Тема: Запоріжжя у 1709–1775 рр. 1. Запорізькі Січі. Нова Січ. 2. Кордони та адміністративно-територіальний устрій Запорозьких Вольностей у 1735–1775 рр. 3. Господарське життя Запоріжжя. 4. Наступ царизму на Запорозькі Вольності.	2		<i>Тиждень 14</i>

Вид заняття/ роботи	Вид контрольного о заходу	Зміст контрольного заходу	Критерії оцінювання та термін виконання	Усього балів
Поточний контроль				
Семінарське заняття 1	Дискусія Інтерпретація джерел Рецензування	Тема: Характер Визвольної війни середини XVII ст. 1. Співвідношення соціально-економічного, ідейного і морального чинників у мотивах повстанців. 2. Роль особистого фактора у виникненні і ході війни. 3. Структура рушійних сил Визвольної війни. 4. Характер події: заколот, повстання чи революція?	Розміщено в СЕЗН ЗНУ <i>Тиждень 1</i>	3
Семінарське заняття 2	Дискусія Інтерпретація джерел Рецензування	Тема: Військове мистецтво періоду Визвольної війни українського народу середини XVII ст. 1. Порівняльна характеристика повстанських і урядових військ. 2. Риси полководницького таланту Б.Хмельницького. 3. Роль татарського війська в ході і результатах війни.	Розміщено в СЕЗН ЗНУ <i>Тиждень 2</i>	3
Самостійне опрацювання монографічно ї літератури	Співбесіда	М.Костомаров. «Богдан Хмельницький»	Розміщено в СЕЗН ЗНУ <i>Тиждень 2</i>	3
Семінарське заняття 3	Дискусія Інтерпретація джерел Рецензування	Тема: Богдан Хмельницький в оцінці нащадків 1. Козацько-старшинські літописи та «Історія Русів». 2. Т.Шевченко. 3. М.Костомаров. 4. М.Грушевський. 5. В.Липинський.	Розміщено в СЕЗН ЗНУ <i>Тиждень 3</i>	3
Тестування		Тестування за змістом лекцій 1–3	<i>Тиждень 3</i>	1

Семінарське заняття 4	Дискусія Інтерпретація джерел Рецензування	Тема: Переяславська угода та «Березневі статті» 1654 р. 1. Причини укладення договору Б.Хмельницьким. 2. Процедурні аспекти укладання Переяславського договору 1654 р.: ідеологічно-публічний, міжнародно-правовий, юридичний, образно-символічний. 3. Статус України за «Березневими статтями».	Розміщено в 3 СЕЗН ЗНУ <i>Тиждень 4</i>
Семінарське заняття 5	Дискусія Інтерпретація джерел Рецензування	Тема: Гадяцька угода 1658 року 1. Гадяцька угода: імпульсивна імпровізація Виговського чи не оцінений масами історичний шанс? 2. Гадяцька угода: декларація чи акт унії? 3. Наслідки Гадяцької угоди: хто винен?	Розміщено в 3 СЕЗН ЗНУ <i>Тиждень 5</i>
Тестування	Виконання тестових завдань	Тестування за матеріалами лекцій 5–7	Розміщено в 1 СЕЗН ЗНУ <i>Тиждень 5</i>
Семінарське заняття 6	Дискусія Інтерпретація джерел Рецензування	Тема: Українська козацька держава – Гетьманщина 1. Військо Запорозьке (Гетьманщина): держава, повстанський штаб чи щось інше? 2. Процеси державотворення у Війську Запорозькому у 1648–1709 рр. 3. Особливості адміністративно-політичного устрою Гетьманщини (у порівнянні з польською і російською державністю).	Розміщено в 3 СЕЗН ЗНУ <i>Тиждень 6</i>
Самостійне опрацювання монографічно ї літератури	Співбесіда	В.Липинський. «Україна на переломі»	Розміщено в 3 СЕЗН ЗНУ <i>Тиждень 7</i>
Семінарське заняття 7	Дискусія	Тема: Соціально-економічні процеси на	Розміщено в 3 СЕЗН ЗНУ

	Інтерпретація джерел Рецензування	українських землях у другій половині XVII ст. 1. Соціальні наслідки Визвольної війни. 2. Зростання старшинського, шляхетського і монастирського землеволодіння. 3. Стан промисловості, міст і торгівлі. 4. Наростання соціальних суперечностей. Розкол в українському суспільстві.	Тиждень 7	
Семінарське заняття 8	Дискусія Інтерпретація джерел Рецензування	Тема: Руїна: Боротьба старшинських груп і політика українських гетьманів у другій половині XVII ст. 1. Визначення життєвості і перспективності політичних проектів: а) підданство московському цареві; б) Князівство Руське у складі Речі Посполитої; в) турецька протекція; г) повна самостійність України. 2. Орієнтація більшості лівобережної старшини на Росію і правобережної старшини на Польщу: чи є тут закономірність? 3. Поведінка мас в подіях 1659–1676 рр.: здоровий інстинкт чи трагічна сліпота?	Розміщено в СЕЗН ЗНУ Тиждень 8	3
Семінарське заняття 9	Дискусія Інтерпретація джерел Рецензування	Тема: Політика гетьмана І.Мазепи 1. Політичні ідеали І.Мазепи. 2. Питання про «зраду» І.Мазепи. 3. Підсумки і наслідки діяльності І.Мазепи.	Розміщено в СЕЗН ЗНУ Тиждень 9	3
Семінарське заняття 10	Дискусія Інтерпретація джерел Рецензування	Тема: Українське барокко 1. Людина бароккової доби.	Розміщено в СЕЗН ЗНУ Тиждень 10	3

		2. Філософія бароккової доби. 3. Бароккова література.		
Індивідуальне творче завдання	Письмова робота	Актуальні і проблемні питання ранньомодерної історії України	Розміщено в СЕЗН ЗНУ <i>Тиждень 12</i>	5
Семінарське заняття 11	Дискусія Інтерпретація джерел Рецензування	Тема: Українське барокко 4. Українське барокко в архітектурі. 5. Барокковий живопис. 6. Бароккова музика в Україні.	Розміщено в СЕЗН ЗНУ <i>Тиждень 11</i>	3
Семінарське заняття 12	Дискусія Інтерпретація джерел Рецензування	Тема: Зміни в адміністративно-політичному устрої Лівобережжя, Слобожанщини і Запоріжжя у XVIII ст. 1. Обмеження влади лівобережних гетьманів. 2. Ліквідація козацького полкового устрою. 3. Посилення імперських бюрократичних структур.	Розміщено в СЕЗН ЗНУ <i>Тиждень 12</i>	3
Семінарське заняття 13	Дискусія Інтерпретація джерел Рецензування	Тема: Соціально-економічні процеси на українських землях у складі Російської імперії у XVIII ст. 1. Зростання старшинського і дворянського землеволодіння. 2. Перетворення верхівки козацької старшини у поміщиків-дворян. 3. Закріпачення селян і козаків та посилення їх визиску.	Розміщено в СЕЗН ЗНУ <i>Тиждень 13</i>	3
Захист індивідуальних творчих робіт	Робота в малих групах: Навчальний круглий стіл	Актуальні і проблемні питання ранньомодерної історії України	Розміщено в СЕЗН ЗНУ <i>Тиждень 13</i>	5
Семінарське заняття 14	Дискусія Інтерпретація джерел Рецензування	Тема: Запоріжжя у 1709–1775 рр. 1. Запорізькі Січі. Нова Січ. 2. Кордони та адміністративно-територіальний устрій	Розміщено в СЕЗН ЗНУ <i>Тиждень 14</i>	3

		Запорозьких Вольностей у 1735–1775 рр. 3. Господарське життя Запоріжжя. 4. Наступ царизму на Запорозькі Вольності.		
Усього за поточний контроль				60
Підсумковий контроль				
Форма підсумкового контролю	Вид підсумкового контрольного заходу	Зміст підсумкового контрольного заходу	Зміст підсумкового контрольного заходу	Усього балів
Екзамен	Теоретичне завдання	Розміщено в СЕЗН ЗНУ	Розміщено в СЕЗН ЗНУ	10
	Теоретичне завдання	Розміщено в СЕЗН ЗНУ	Розміщено в СЕЗН ЗНУ	10
	Практичне завдання	Розміщено в СЕЗН ЗНУ	Розміщено в СЕЗН ЗНУ	20
Усього за підсумковий контроль				40

Шкала оцінювання ЗНУ: національна та ECTS

За шкалою ECTS	За шкалою університету	За національною шкалою	
		Екзамен	
A	90 – 100 (відмінно)	5 (відмінно)	
B	85 – 89 (дуже добре)	4 (добре)	
C	75 – 84 (добре)		
D	70 – 74 (задовільно)	3 (задовільно)	
E	60 – 69 (достатньо)		
FX	35 – 59 (незадовільно – з можливістю повторного складання)	2 (незадовільно)	
F	1 – 34 (незадовільно – з обов’язковим повторним курсом)		

6. Основні навчальні ресурси

Рекомендована література

Основна

1. Грицак Я. Подолати минуле: глобальна історія України. Київ: Портал, 2022.
2. Україна в цивілізаційних потоках ранньої модерності / НАН України, Ін-т історії України. Київ: Академперіодика, 2024. 815 с.
3. Яковенко Н. Нарис історії середньовічної та ранньомодерної України. Київ: Фоліо, 2025. URL: <https://surl.lu/ipxpdz>

Додаткова

4. Брехуненко В., Бойко П., Заяць А. Просторові межі українського світу: комплекс уявлень та їхня реалізація в ранньомодерній Україні (XVI–XVIII ст.). Львів; Київ, 2023. 480 с.
5. Гуржій О. Наддніпрянська Україна та зарубіжний світ у соціально-економічних вимірах XVII–XVIII ст.: Історичні нариси. Київ: Ін-т історії України НАН України, 2022. 296 с.
6. Вирський Д. Річ Посполита про козаків (1560-і – початок 1650-х рр.). Київ : НАН України, Ін-т історії України, 2021. 288 с. URL: <http://resource.history.org.ua/item/0015733>
7. Лях С. Україна: 850 років війни. Урок хронології. *Zaporizhzhia Historical Review*. 2024. Том 8. №60. С. 9–18. DOI: <https://doi.org/10.26661/zhv-2024-8-60-02>
8. Лях С. Термінологічні проблеми середньовічної і ранньомодерної історії України. *Zaporizhzhia Historical Review*. 2024. Том 9. № 61. С.19–29.
9. Нариси з історії освоєння Південної України XV–XVIII ст. : колективна монографія /за ред. О.Репана; Укр. ін-т нац. пам'яті. Київ: К.І.С., 2020. 288 с.
10. Смолій В., Степанков В. Богдан Хмельницький: полководець, дипломат, державотворець. Київ: Парламентське видавництво, 2020. 752 с.
11. Смолій В., Степанков В., Горобець В., Чухліб Т. Дипломатія Українського Гетьманату в міжнародних політичних комбінаціях раннього нового часу. Київ: Інститут історії України Національної академії наук України, 2022. 512 с.
12. Смолій В., Степанков В. Ідея протекторства в геополітичній доктрині Богдана Хмельницького та переяславський проект 1654 року. Київ: Інститут історії України, 2023. 144 с.
13. Снайдер Тімоті. Перетворення націй. Польща, Україна, Литва, Білорусь 1569–1999. /Пер. з англ. Вид. 5-е Київ: ДУХ і ЛІТЕРА, 2024. 464 с.
14. Сокирко О. Козацький Марс: Держава та військо Козацького Гетьманату в добу Мілітарної революції, 1648–1764. Київ: Темпора, 2023. 912 с.
15. Сокирко О. Іван Мазепа як ранньомодерний володар. *Український історичний журнал*. 2024. №5. С.40–61. URL: http://resource.history.org.ua/publ/UIJ_2024_5_4
16. Україна в геопросторі середньовічної і ранньомодерної цивілізацій: ідентифікаційні та соціокультурні контексти. Київ: Інститут історії України НАН України, 2025. 428 с.
17. Черкас Б., Вашук Д. Східне пограниччя Європи: Український фронт у добу пізнього середньовіччя. Київ: НАН України. Ін-т історії України, 2021. 176 с.
18. Kohut, Zenon E. Post-Soviet Studies of the Cossack Elite: The Present State of Research and Future Tasks. *Harvard Ukrainian Studies*. 2015–2016. Vol. 34. No. 1/4. Pp. 373–384. URL: <https://www.jstor.org/stable/44364500>

Інформаційні ресурси

1. Український інститут національної пам'яті. URL: <https://uinp.gov.ua/informaciyni-materialy/vchytelyam>
2. Інститут історії України НАН України. URL: <http://history.org.ua>
3. Ізборник. URL: <http://litopys.org.ua/>
4. historians.in.ua. URL:– український науковий історичний веб-портал.
5. «Без Брому з Віталієм Ляскою»: цикл інтерв'ю про історію. URL: localhistory.org.ua.

7. Регуляції і політики курсу

Комунікація

Базовою платформою для комунікації викладача зі студентами є CE3H Moodle.

Робота в аудиторії

Відвідування аудиторних занять є обов'язковим. Це загальноєвропейська практика.

Студент університету повинен виховувати в собі інтелектуальну активність.

Лекції

На лекції слід задавати запитання, відгукуватися на репліки викладача, конспектувати. Конспект є потужним засобом інтелектуальної діяльності. Далеко не єдиним, але важливим. Конспектування – це мистецтво, яким треба послідовно опановувати. Коефіцієнт корисної дії (рівень засвоєння) законспектованої лекції є на порядок вищим, ніж просто спостереженої (пасивно «прослуханої»).

Семінари

Семінар – це місце для дискусії. Не марнуйте щасливу нагоду цікаво (а не тільки корисно) провести час. Пам'ятайте, що успіх семінару в першу чергу залежить від вас, від вашої активності.

Семінар – це школа професійного спілкування. Складовими етикету науковців є: скромність; вміння слухати; намагання економити час і висловлюватися тільки по темі і компактно; доброзичливість; почуття гумору.

Ось найпростіші вимоги до учасника семінару: висловлюватися чітко, послідовно; зачитувати цитовані уривки виразно, не ковтаючи закінчення слів; перед початком цитування вказати номер сторінки, абзац, а то й строчку; не перебивати товариша на півслові, чекати запрошення до слова; про своє бажання вступити в дискусію повідомляти не вигуками, а піднятою рукою. Не зловживайте читанням (конспектів, ксерокопій). Намагайтеся спілкуватися, дивлячись колегам у вічі.

Є й складніші вимоги: бути активним учасником семінару, уважно слухати всі виступи; задавати запитання; бути готовим виступити в ролі рецензента чи опонента, бути здатним перелічити усі досягнення доповідача і вказати на всі допущені ним неточності, помилки чи прогалини. Впоратися з цими завдання можна тільки роблячи нотатки по ходу заняття.

Центральною частиною семінарського заняття з історії є аналіз документів та інших джерел. Відправним етапом аналізу джерела, звичайно ж, є його правильне прочитання, тобто з'ясування його прямого змісту. Але повноцінна робота з джерелом передбачає з'ясування контексту і підтексту, виявлення суперечностей в самому тексті, виявлення прихованої інформації, розвінчання помилок автора.

Культура користування інформацією

Історик зобов'язаний знати походження інформації, якою він користується. Тому від студентських років він повинен виробляти звичку знати і зазначати імена авторів, їх творчу біографію, точні назви творів, назви документів і інших історичних джерел.

Інтернет повинен розглядатися як один з носіїв інформації (в тому числі шкідливої), а не як джерело знань.

Академічна доброчесність

Справа не лише в засудженні крадіжок. Проблема є глибшою: плагіат – це ворог самостійного пошуку. А саме здатність самостійно продукувати ідеї і сюжети є головною і найціннішою рисою професійного історика.

Ст. 42 «Академічна доброчесність» Закону України «Про освіту» (від 5 вересня 2017 р.): «Дотримання академічної доброчесності здобувачами освіти передбачає:

- **самостійне виконання навчальних завдань, завдань поточного та підсумкового контролю результатів навчання».**

Основні види порушень академічної доброчесності:

Списування — «виконання письмових робіт із залученням зовнішніх джерел інформації, крім дозволених для використання, зокрема під час оцінювання результатів навчання».

Коментарі:

До списування може бути зараховано:

- здавання або репрезентацію різними особами робіт з однаковим змістом як результату власної навчальної діяльності;
- написання чужих варіантів завдань на контрольних заходах;

- використання системи прихованих сигналів (звукових, жестових та ін.) при виконанні групових контрольних заходів з однаковими варіантами;
- несамотійне виконання завдань у випадках, коли не дозволяється отримання допомоги, або незазначення інформації про отриману допомогу, консультації, співпрацю тощо;
- отримання іншої несанкціонованої допомоги при виконанні тих завдань, які передбачають самотійне виконання.

Обман — «надання завідомо неправдивої інформації стосовно власної освітньої (наукової, творчої) діяльності чи організації освітнього процесу...»

Коментар: Крім зазначених вище формами обману також є:

- проходження процедур контролю та оцінювання результатів навчання підставними особами;
- недозволене співробітництво, зокрема при виконанні студентських проєктів, що подаються як результати самотійної роботи; використання недозволеної допомоги при виконанні індивідуальних та контрольних завдань. URL: <https://surl.li/ngcnmx>

Зарахування результатів навчання, здобутих шляхом неформальної освіти

Рекомендуються онлайн-курси на платформах Prometheus, EdEra, Coursera, Udemu. Порядок зарахування регламентується «Положенням Запорізького національного університету про порядок визнання результатів навчання, здобутих шляхом неформальної та/або інформальної освіти».

ДОДАТКОВА ІНФОРМАЦІЯ

ГРАФІК ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ НА 2025-2026 н.р. доступний за адресою: https://sites.znu.edu.ua/navchalnyj_viddil/1635.ukr.html.

НАВЧАННЯ ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ОСВІТИ. Перевірка набутих студентами знань, навичок та вмінь є невід'ємною складовою системи забезпечення якості освіти і проводиться відповідно до Положення про організацію та методику проведення поточного та підсумкового семестрового контролю навчання студентів ЗНУ <https://lnk.ua/gk4x2wkVy>.

ПОВТОРНЕ ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІН. Наявність академічної заборгованості до 6 навчальних дисциплін (у тому числі проходження практики чи виконання курсової роботи) за результатами однієї екзаменаційної сесії є підставою для надання студенту права на повторне вивчення зазначених навчальних дисциплін. Процедура повторного вивчення визначається Положенням про порядок повторного вивчення навчальних дисциплін та повторного навчання у ЗНУ: <https://lnk.ua/9MVwgEpVz>.

ВИРІШЕННЯ КОНФЛІКТІВ. Порядок і процедури врегулювання конфліктів, пов'язаних із корупційними діями, зіткненням інтересів, різними формами дискримінації, сексуальними домаганнями, міжособистісними стосунками та іншими ситуаціями, що можуть виникнути під час навчання, регламентуються Положенням про порядок і процедури вирішення конфліктних ситуацій у ЗНУ: <https://lnk.ua/EYNg6GpVZ>.

Конфліктні ситуації, що виникають у сфері стипендіального забезпечення здобувачів вищої освіти, вирішуються стипендіальними комісіями факультетів, коледжів та університету в межах їх повноважень, відповідно до: Положення про порядок призначення і виплати академічних стипендій у ЗНУ: <https://lnk.ua/QRVdWGwe3>; Положення про призначення та виплату соціальних стипендій у ЗНУ: <https://lnk.ua/3R4avGqeJ>.

ПСИХОЛОГІЧНА ДОПОМОГА. Телефон довіри практичного психолога **Марті Ірини Вадимівни** (061) 228-15-84, (099) 253-78-73 (щоденно з 9 до 21).

УПОВНОВАЖЕНА ОСОБА З ПИТАНЬ ЗАПОБІГАННЯ ТА ВИЯВЛЕННЯ КОРУПЦІЇ

Запорізького національного університету: **Банах Віктор Аркадійович**

Електронна адреса: v_banakh@znu.edu.ua

Гаряча лінія: тел. (061) 227-12-76, факс 227-12-88

РІВНІ МОЖЛИВОСТІ ТА ІНКЛЮЗИВНЕ ОСВІТНЄ СЕРЕДОВИЩЕ. Центральні входи усіх навчальних корпусів ЗНУ обладнані пандусами для забезпечення доступу осіб з інвалідністю та інших маломобільних груп населення. Допомога для здійснення входу у разі потреби надається черговими охоронцями навчальних корпусів. Спеціалізована допомога: (061) 228-75-11 (начальник охорони). Порядок супроводу (надання допомоги) осіб з інвалідністю та інших маломобільних груп населення у ЗНУ: <https://lnk.ua/5pVJr17VP>.

РЕСУРСИ ДЛЯ НАВЧАННЯ

Наукова бібліотека: <https://library.znu.edu.ua/>. Графік роботи абонементів: понеділок-п'ятниця з 08.00 до 16.00; вихідні дні: субота і неділя.

Система ЕЛЕКТРОННОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАВЧАННЯ ЗАПОРІЗЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ (СЕЗН ЗНУ): <https://moodle.znu.edu.ua/>.

Посилання для відновлення паролю: <https://moodle.znu.edu.ua/mod/page/view.php?id=133015>.

Центр інтенсивного вивчення іноземних мов: <https://sites.znu.edu.ua/child-advance/>.